

EURITMIJOS GALIMYBĖS UGDANT MOKINIŲ SOCIALINĘ KOMPETENCIJĄ

Jonė Girdzijauskaitė-Pocienė

Klaipėdos Valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iIX.338>

Anotacija

Technologijų ir individualizuoto turinio amžiuje, viena svarbiausių mokyklos bei neformalaus ugdymo institucijų misijų tampa savimonės ir savitvardos, empatiškumo, socialinio sąmoningumo ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimo, atsakingo sprendimų priėmimo ir elgesio įvertinamose pasekmėse gebėjimų ugdymas, kurie sąryšyje sudaro socialinę kompetenciją (Sabaliauskas, Šukytė, 2021). Dalyvaujant muzikinėje veikloje dalyvių tarpusavio sąveiką stiprina tiek tradiciniai užsiėmimai, tiek ir rečiau organizuojamos muzikinės veiklos, tarp kurių paminėtina euritmija – muzikos mokymas naudojant judesį (Urista, 2016). Dinamiškomis veiksenaomis paremta kinestetinės ir muzikinės veiklos sąjunga sukuria unikalias galimybes socialinei kompetencijai ugdyti. Šio straipsnio tikslas – pristatyti euritmiją, kaip meninio ugdymo sritį, efektyviai ugdančią mokinių socialinę kompetenciją. Straipsnyje aprašomas tyrimas, atskleidžiantis euritmijos pamokose dalyvaujančių mokinių ir mokytojų patirtis bei nuostatas. Tikslinės grupės interviu metodu apklaustų mokinių atsakymai atskleidžia, jog socialinis euritmijos pamokų aspektas mokiniams yra gerai suprantamas ir svarbus. Individualių interviu metu buvo apklausti keturi mokytojai, taikantys euritmijos metodiką pamokose, kurių atsakymai išryškina socialinės kompetencijos ugdymą kaip vieną iš prioritetinių euritmijos pamokos tikslų.

Pagrindiniai žodžiai: euritmija, socialinė kompetencija, judesys, muzika.

Įvadas

Temos aktualumas. Šiuolaikinis pasaulis paženklintas pliuralizmo ir kaitos ženklais. Tobulėjančios technologijos, intensyvi komunikacija, neužtikrintumas dėl bendruomenių ateities kelia naujus iššūkius žmogui. Pasaulyje, kuriame gausu informacijos, inovacijų, dinamikos, aktualu tampa nebe žinoti, bet gebėti naudotis sukauptomis žiniomis, mokėti orientuotis daugialypiame pasaulyje, gebėti atrasti savo vietą marginalioje visuomenėje. Tam, kad ugdymo institucijos būtų pajėgios parengti žmogų kintančiai realybei, ugdymo prioritetais pripažįstamos ne žinios, o kompetencijos, t. y. žinių, nuostatų, gebėjimų visuma, rodanti „dvasinę, intelektinę ir fizinę žmogaus brandą“ (Cibulskas, Miseliūnaitė, 2020, p. 217).

Kompetencijomis grįsto ugdymo svarbą pagrindžia Lietuvos ir Europos švietimą reglamentuojantys dokumentai: Europos parlamento patvirtintos Rekomendacijos dėl bendrųjų kompetencijų reikšmės mokymuisi visą gyvenimą (2006), Europos Sąjungos strateginė švietimo ir mokymo programa ET 2020, atnaujintos Lietuvos respublikos bendrosios ugdymo programos (2022). Minėtuose dokumentuose, kaip vienas šiuolaikinio švietimo prioritetų įvardijama socialinė kompetencija. Socialinės kompetencijos ir jos ugdymo bruožai tyrinėjami daugelio autorių darbuose. Socialinės kompetencijos švietimo kontekste tyrinėtojai įvardija ją kaip įgūdžių visumą, leidžiančią pasiekti socialinėse situacijose reikalingus komunikavimo tikslus (Magelinskaitė-Legkauskienė, Legkauskas, Kepalaitė, 2017). Vis dėlto, muzikos ir socialinės kompetencijos sąsajas aptariančių mokslinių darbų nėra daug. Ne vieno tyrėjo darbuose išžvelgta, jog muzikinis ugdymas socialiai apibrėžtas ir į socialinę realybę orientuotas fenomenas. Socialinė muzikos reikšmė visais laikais domino muzikus, muzikos pedagogus. Pripažįstama, kad muzika – visuomenė – kultūra tarpusavyje susiję, susipynę (Elliott, 1995; Kenny, 2016). Žmogaus socialinė būtis atsispindi muzikos kūrinuose, o dalyvavimas muzikinėje veikloje padeda patirti bendradarbiavimo, bendruomeniškumo jausmą.

Dalyvaujant muzikinėje veikloje dalyvių tarpusavio sąveiką stiprina tiek tradiciniai užsiėmimai (dainavimas, grojimas ansamblyje), tiek ir rečiau organizuojamos muzikinės veiklos, tarp kurių paminėtina euritmija – muzikos mokymas naudojant judesį. Detalesnė euritmijos pradininko E. J. Dalcroze'o darbų analizė leidžia teigti, kad jos turinys yra palankus mokinių socialinei kompetencijai ugdyti.

Tyrimo problema – tyrimai pagrindžia, kad veiklos, reikalaujančios fizinio aktyvumo, yra reikšmingos vaikų socialinės kompetencijos ugdymui (Schueller, Demetriou, 2018). Vis dėlto, mokyklose fizinei sričiai dažniausiai atstovauja tik kūno kultūra, retesniu atveju – šokio pamokos. Tuo tarpu inovatyvių, judėjimą ir sąmoningą mokymąsi jungiančių metodų ir disciplinų Lietuvos mokyklose

stinga. Euritmijos metodika šiame darbe yra pristatoma kaip galinti šią nišą užpildyti ir sudaryti galimybes mokiniams mokytis sąmoningo judėjimo ir muzikos suvokimo ypatingai socialiu, nuolatiniu grupiniu darbu pagrįstu būdu. Taigi prasminga kelti tokius probleminius klausimus: Kaip socialinė kompetencija gali būti lavinama euritmijos pamokose? Kaip euritmijos metodiką taikantys mokytojai vertina socialinės kompetencijos ugdymo galimybes šios disciplinos kontekste?

Tyrimo objektas – socialinės kompetencijos ugdymas taikant euritmijos metodus.

Tyrimo tikslas – ištirti socialinės kompetencijos ugdymo galimybes euritmijos pamokose, atskleidžiant mokinių ir mokytojų patirtis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti socialinės kompetencijos sampratą ir jos ugdymo būdus
2. Pristatyti esminius euritmijos bruožus
3. Empirinio tyrimo duomenų pagrindu aptarti mokinių socialinės kompetencijos ugdymo euritmija ypatumus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, tikslinės grupės interviu su mokiniais, pusiau struktūruotas interviu su euritmijos pedagogais

1. Socialinės kompetencijos sampratos ir euritmijos ypatumų atskleisti

1.1. Socialinės kompetencijos samprata

Sąvoka *kompetencija* šiuolaikinėje kalboje yra naudojama gana skirtinguose kontekstuose, todėl yra nevienareikšmė. Švietimo kontekstui artimiausias kompetencijos kaip žmogaus funkcinio gebėjimo apibrėžimas, kuris teikia nuorodą į žmogaus galėjimą adekvačiai atlikti konkrečią užduotį (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2024). Atsižvelgiant į veiklos turinį ir jos pobūdį, kompetencijos gali būti įvairiai skirstomos ir kategorizuojamos. Strakšienė (2013), apibendrindama Europos sąjungos dokumentuose pateikiamą kompetencijų struktūrą, nurodo, kad kompetencijos skirstomos į esmines dalykines ir bendrąsias. Pateikiami trys bendrųjų kompetencijų tipai: *instrumentinės kompetencijos* (kognityviniai gebėjimai, metodologiniai gebėjimai, technologiniai įgūdžiai ir lingvistiniai gebėjimai), *tarpasmeninės kompetencijos* (individualūs bei socialiniai įgūdžiai), *sisteminės kompetencijos* (supratimo, žinių ir suvokimo derinimas).

Lietuvos švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose kompetencijos vaidina esminį vaidmenį. 2022 metais atnaujintose Bendrosiose ugdymo programose teigiama, jog kompetencijos yra ugdymo pagrindas ir vienas svarbiausių ugdymo proceso tikslų (Bendrosios ugdymo programos, 2022). Šiame dokumente įtvirtinamos septynios prioritetinės kompetencijos, į kurias turėtų būti orientuota Lietuvos mokyklų veikla, tai – komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė bei socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencijos. Socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencija autorių yra išskleista į keturis ją detalizuojančius sandus: savimonė ir savitvardos įgūdžiai; empatiškumas, socialinis sąmoningumas ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimas; atsakingas sprendimų priėmimas ir elgesys įvertinant pasekmes bei rūpinimasis sveikata (Sabaliauskas, Šukytė, 2020).

Bendrosiose ugdymo programose socialinė kompetencija siejama ir su mokymuisi bei efektyviam bendravimui tinkamu emociniu klimatu, bei su savo bei aplinkinių psichinės bei fizinės gerovės užtikrinimu. Šis socialinės kompetencijos glaudinimas su emocijomis bei sveikatos sritimis pabrėžia socialinės kompetencijos kontekstualumą, jos neatskiriama sąsaja su kitomis ugdymo proceso dalyvių gyvenimų dalimis. Magelinskaitė-Legkauskienė ir kt. (2017) pažymi, jog socialinė kompetencija priklauso ir nuo situacijos, vertintojo, kultūrinės aplinkos ir raidos tarpsnio.

Mokslininkai Ullrich ir de Muynck (Ullrich, de Muynck, 1998) išskiria pagrindinius gebėjimus, būdingus socialiai kompetentingam žmogui: gebėjimas priimti su pačiu savimi susijusius sprendimus; gebėjimas užmiršti nemalonius jausmus, nepasitikėjimą savimi; gebėjimas surasti efektyviausią kelią tikslui pasiekti; gebėjimas adekvačiai suprasti kitų asmenų norus, reikalavimus, lūkesčius, teises; gebėjimas suprasti socialines struktūras, į jas atsižvelgiant pritaikyti savo elgesį; gebėjimas atrinkti konkrečiai aplinkai, situacijai, bendruomenei tinkamą elgesį bei gebėjimas atsakyti agresijos ir gerbti kitus žmones. Šia socialinės kompetencijos apibrėžtimi remtasi atliekant interviu su tyrime dalyvavusiais mokytojais.

Visas ugdymo(si) procesas gali būti suvokiamas kaip socialinis reiškinys, todėl ir socialinę kompetenciją tiek teigiamai, tiek neigiamai veikia bet kuri su ugdymu susijusi veikla, kurioje dalyvauja daugiau nei vienas asmuo. Ugdymo programų turinys, bendradarbiavimas, mokytojo elgesys bei palanki edukacinė aplinka yra stipriausiai socialinės kompetencijos ugdymą mokykloje veikiantys faktoriai, kuriuos prasminga aptarti plačiau.

Ugdymo programų turinys. Atnaujintų programų įgyvendinimą nusakančiuose ir ugdymo kompetencijomis principus pristatančiuose dokumentuose teigiama, jog kompetencijos turi būti ugdomos mokymosi turiniu, t. y. jos turėtų neatsiejamai susijeti su mokykloje gilinamomis dalykinėmis žiniomis. Norint sėkmingai įgyvendinti kompetencijomis grįsto ugdymo idėją, svarbu laikytis vertybinio kryptingumo, kontekstualumo, integralumo ir kitų principų, užtikrinančių sklandų, nuoseklių ir aktualų ugdymo procesą (Bendrosios ugdymo programos, 2022). Minimoms ir turtingoms, daug galimybių teikiančios užduotys, platus pateikiamų mokymosi strategijų arsenalas, intelektualiai bei emociškai saugi aplinka, taip patvirtinant faktą, jog kompetencijų ugdymo procesas reikalauja plataus ir įvairaus ugdymo būdų spektro.

Mokymasis bendradarbiaujant. Socialinės kompetencijos ugdymas siejamas su šiuolaikiniais aktyvaus mokymosi modeliais, tarp kurių – mokymasis bendradarbiaujant. Mokslininkai D.W. Johnson ir R.T. Johnson (2009) mokymąsi bendradarbiaujant apibrėžia kaip ugdymą, kurio metu ugdytiniai sugrupuojami bendram tikslui pasiekti. Mokymosi bendradarbiaujant procesui būdingi tokie principai: pozityvi tarpusavio priklausomybė, individuali atskaitomybė, tiesioginė tarpusavio pagalba bent dalyje grupinio darbo, bendradarbiavimo gebėjimų demonstravimas bei periodišką grupės darbo įsivertinimas. Šie principai dera su socialinės kompetencijos samprata ir atkleidžia jos ugdymo efektyvumą mokymosi bendradarbiaujant metodu.

Mokytojo elgesys ir kompetencija. Tikslinant pedagoginės kompetencijos turinį, svarbiausiais mokytojo kompetencijos bruožais įvardijamas švietimo politikos įgyvendinimas, lyderiavimas, psichologijos bei didaktikos išmanymas (Čiužas, 2013). Mokytojo gebėjimas ugdyti socialinę kompetenciją priklauso nuo paties pedagogo socialinės kompetencijos lygio. Jos raiška vyksta keliomis kryptimis. Tai profesinis tobulėjimas, mokytojo vaidmuo ugdymo/ugdymosi procese bei ugdytinių bendrumo inicijavimas (Gedvilienė, 2012). Tyrėja (Gedvilienė, 2012) pabrėžia, jog profesinė pedagogo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo jo gebėjimų adekvačiai bendrauti su ugdytiniais. Nuo socialinės mokytojo kompetencijos priklauso ne tik ugdytinių mokymosi sėkmė, bet ir jų tarpusavio santykiai.

Mokymosi aplinka. Tik saugioje ir palaikančioje aplinkoje gali skleistis socialinė kompetencija. Tik gerai jausdamasis individas gali drąsiai reikšti mintis, klysti, dalintis, bendrauti, tobulėti (Gedvilienė, 2012). Į tinkamą edukacinę aplinką, kaip reikšmingą mokymosi komponentą, orientuotų programų rezultatai atkleidžia, jog integruota, pozityvi aplinka pagerina mokinių mokymosi rodiklius akademinųjų pasiekimų testuose, sumažina disciplinos ir klasės valdymo problemas, padidina įsitraukimą ir mokymosi motyvaciją bei pasitikėjimą savimi. Ugdomoji aplinka veikia socialinės kompetencijos raidą, nes joje atsispindi švietimui reikšmingi žmogiškumo, demokratijos, prieinamumo, diferenciacijos principai (Lešinskytė, Slušnienė, 2021). Kartu besimokydami asmenys kuria savo bendruomenės psichologinį klimatą, kurio kokybės ženklais mokslininkai įvardija teigiamą pokyčių, veiklumo, iniciatyvos vertinimą, sėkmingą veikimo ir eksperimentavimo laisvę, pagarbą žmogaus autonomijai, jausmams ir sprendimams, sėkmingą bendradarbiavimą ir pagalbą (Girdzijauskienė ir kt., 2011). Taigi, socialinės kompetencijos ugdymas – daugiaplanis, sistemingumu ir kryptingumu pasižymintis reiškinys, kurio pagrindiniai bruožai yra: tinkamas ugdymo programų turinys, bendradarbiavimo mokantis užtikrinimas, paties mokytojo socialinė kompetencija, palanki fizinė ir socialinė aplinka.

1.2. Euritmija kaip socialinės kompetencijos ugdymo kontekstas

Terminas euritmija literatūroje naudojamas įvairiai. Medicinoje euritmijos terminas apibūdina žmogaus pulso reguliarumą, kultūriniuose kontekstuose – integralias muzikos ir judesio sąveikas. Pedagogikos kontekste ir šiame straipsnyje euritmijos terminas suprantamas kaip muzikinio ugdymo sistema, XX a. Pradžioje sukurta šveicarų pedagogo Emilio Žako Dalcroze'o, muzikos ir judesio pagalba padedanti ugdyti grakštumą ir muzikinį supratimą.

Dalcroze'as (2007) išskyrė du pagrindinius faktorius, kurių dėka žmogus priima muziką – tai ausis, priimanti garsą, ir nervų sistema, priimanti ritmą. Autorius taip pat pabrėžė, jog žmogui sudėtinga vienu metu priimti abu elementus, t. y. tiek melodiją formuojantį natų aukštį, tiek ritmą, kuris suteikia natoms judėjimą. Todėl muzikinio ugdymo proceso pradžioje rekomenduojama šiuos du komponentus atskirti. Dalcroze'o metodikoje pirmenybė skiriama muzikos judėjimui, kadangi judesys žmogaus kūnui yra autentiškesnis, natūralesnis. Muzikinio ugdymo procese pedagogikas rekomendavo pratimus vidiniams girdėjimui bei nervų ir raumenų reakcijai į muziką. Pedagogas siūlė lavinti ugdytinių vidinę klausą, jų gebėjimą jautriau reaguoti į muzikos elementus, tokius kaip ritmiškumas, artikuliacija, garso kokybė, frazės pajauta (Mead, 1986).

Dalcroze'o euritmijos metodika sudaryta iš trijų pagrindinių elementų: 1) ritmikos – laiko ir ritmo pojūčio ugdymas per judesį, 2) solfedžio – dainavimo ir muzikos rašto pratimų, skirtų vidinei klausai lavinti, atlikimas, ir 3) improvizacijos – laisvo ir spontaniško judėjimo bei muzikavimo gebėjimų lavinimas. Šie trys elementai sąveikauja siekiant pagrindinių euritmijos tikslų: viso kūno panaudojimo, įtraukiant stambesnių raumenų grupes, kurios leidžia tampriau susisieti su muzikos patyrimu; kūno koordinacijos; muzikinės patirties sąlygotų judesių, kuriais išreiškiama muzikos interpretacija; klausymosi įpročių; kūno, minčių ir emocijų sąveikos muzikuojant; išraiškos laisvės ir kūrybiškumo; mokymosi džiaugsmo, sąlygoto ugdymo proceso dermės su pagrindiniais žmogaus poreikiais (Daly, 2022).

Euritmija – išskirtinai tik grupinė veikla, organizuojama interpretuojant mokinių grupę kaip pagrindinį instrumentą, per kurį gilinama muzikos pajauta. Įtraukdama dalyvius į bendrą, judesiais paremtą muzikinę veiklą, skatinančią sąveiką tarp ugdytinių ir vienas kito pajautą, euritmijos pamoka tampa ypač prasminga socialinės kompetencijos ugdymo galimybe. Atlikdami pratimus, koordinuodami savo veiksmus, improvizuodami ir judesio reaguodami į muziką, euritminių veiklų dalyviai mokosi suprasti save ir prisitaikyti prie kitų bendroje muzikinėje veikloje. Metodas pabrėžia klausymąsi, bendradarbiavimą ir judesių sinchronizavimą, todėl dalyviai turi siekti darnios muzikinės raiškos. Tokia patirtis padeda ugdytis esminius socialinius gebėjimus, tokius kaip komandinis darbas, neverbalinis bendravimas ir emocinis sąmoningumas. Be to, dalyvaujant euritminese veiklose, pačiam prisiimamas tiek vadovaujantis, tiek ir vykdomas vaidmenys, mokiniai ugdomi gebėjimą prisitaikyti, jautriai reaguoti į grupės dinamiką, tuo pačiu suvokiant save ir priimant tinkamus sprendimus.

2. Mokinių socialinės kompetencijos ugdymo euritmija empirinis tyrimas

2.1. Tyrimo metodologija

Empiriniu tyrimu norėta gauti duomenų apie mokinių ir mokytojų patirtis ugdant(is) socialinę kompetenciją euritmijos pamokoje. Siekiant išgryninti unikalias tyrimo dalyvių patirtis, pasirinktas kokybinis tyrimas, sudarantis galimybes surinkti autentiškus mokytojų ir mokinių pasisakymus. Tyrimo metu taikyti tikslinės grupės ir pusiau struktūruoto interviu metodai.

Tikslinės grupės interviu tai „diskusija tarp tyrimo dalyvių, kylanti iš tarpusavio sąveikos“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 144). Tikslinės grupės interviu rezultatas – žymiai platesnis nei tik respondentų atsakymai klausimams. Svarbus informacijos šaltinis yra ir neverbalinė dalyvių komunikacija, jų konfliktai ir nuomonių vienovė, reakcijų bendrumai ir išskirtinumi. Tokiu būdu tikslinės grupės interviu surinkta informacija pateikia reikšmingų duomenų apie respondentų nuomones, savijautą, vertinimus, emocijas.

Tyrimo dalyvavo vaikų choro, kuriame kartą per savaitę vedama euritmijos pamoka, nariai. Tyrimo dalyviai septynis mėnesius lankė kartą per savaitę vykstančius grupinius euritmijos užsiėmimus, kuriuos vedė pati tyrėja. Tai sudarė sąlygas abipusiam pasitikėjimui, atviriems atsakymams ir nuoširdžiam bendravimui. Per euritmijos pamokas grupės darbas buvo organizuojamas atsižvelgiant į tris mokytojai svarbiausias euritmijos pamokos gaires – kūno pajautą, kūrybiškumą ir socialinę kompetenciją. Kiekvienai iš sričių buvo skiriamas panašus laiko kiekis ir dėmesio, užduočių paskirtis su mokiniais būdavo aptariama, išsiaiškinami esminiai aspektai, pasakoma, ko siekiama kiekviena veikla.

Atlikti du tikslinės grupės interviu su skirtingomis informantų grupėmis. Pirmojoje grupėje dalyvavo vienuolika dainininkų, kurių amžius 9-12 metų, antroje grupėje dalyvavo šeši 13-16 metų

mokiniai. Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), aptardamos kokybinius interviu su vaikais, atkreipia dėmesį į tai, jog „įtraukiant vaikus į tyrimus būtina atsižvelgti į jų amžiui būdingus atminties ir komunikacijos savitumus, kalbinius gebėjimus, sukurti reikiamą aplinką, kuri leistų jiems atsiskleisti ir kalbėti“ (2016, p. 219). Atliekant tikslinės grupės interviu klausimai buvo formuluojami mokiniams suprantama kalba, su vaizdingais pavyzdžiais, palyginimais. Visi klausimai buvo atviri, platūs, skatinantys diskutuoti, svarstyti. Tyrimui buvo naudojami ir klausimai apie pomėgius, kurie padėtų pagyvinti pokalbį, aktyvizuoti jaunus tyrimo dalyvius.

Interviu garso įrašai transkribuoti ir analizuoti tyrėjai klausantis įrašo bei skaitant transkribuotų pokalbių tekstą. Darbe išrašytos ir tyrime pateiktos tik tyrimui aktualios citatos, pasisakymai ir tyrėjos užfiksuoti neverbalinės komunikacijos ženklai. Prie citatų pateikiami indeksai (G1, G2), nurodantys grupę, kurios dalyvis yra pasisakymo autorius.

Pusiau struktūruotas interviu su euritmijos metodiką taikančiais pedagogais atliktas siekiant išsiaiškinti, kaip ugdoma mokinių socialinė kompetencija euritmijos pamokose. Taikytas pusiau struktūruotas interviu, kai su vienu žmogumi atliekamas pokalbis, kalbamasi dėmesingai gilinantis į informanto įžvalgas, perspektyvą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Šiame tyrime siekiama aptarti ryškius, charakteringus mokinių socialinės kompetencijos raiškos, ugdymosi pavyzdžius, socialinius įvykius, kurie gali atsitikti bet kuriuo momentu ir kuriuos užfiksuoti geriausiai gali su mokiniais dirbantys pedagogai.

Pusiau struktūruoto interviu metodą rinktis verta tuomet, kai yra „svarbu, kad duomenys būtų susiję su kontekstu, <...> domina specifinė patirtis, detalūs pasakojimai ir aplinkybės“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 81). Šiame tyrime siekiama išsiaiškinti subtilius mokinių tarpusavio santykių momentus euritmijos pamokų kontekste, o tokią informaciją iš pedagogo išgauti per tiesioginį, struktūrizuotą pokalbį. Tyrimo duomenims apdoroti buvo pasitelktas kokybinės turinio analizės (KTA) metodas. Pasak V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko, „KTA įgalina aprašyti tam tikrose aplinkose pasireiškiančius reiškinius, arba procesus ir sąveikas, remiantis unikaliomis žmonių patirtimis“ (2017, p. 57).

Apklausti keturi mokytojai, vedantys euritmijos pamokas bei naudojantys euritmijos elementus muzikos pamokose. Kadangi Lietuvoje euritmijos pedagogiką praktikuoja vos keli mokytojai, du tyrime dalyvavę informantai yra Austrijos piliečiai, gyvenantys ir dirbantys Austrijoje, kiti du informantai – Lietuvos mokytojai. Visi jie yra susipažinę su euritmijos metodika, turi savitą mokymo sistemą ir požiūrį į euritmijos mokymą, kurį buvo paprašyti atskleisti interviu metu. Ruošiantis šiems interviu taip pat buvo sudarytas galimų klausimų sąrašas. Pirmoje lentelėje pateikiami informantų demografiniai duomenys: pedagoginio darbo trukmė, mokinių amžius ir mokomi dalykai.

1 lentelė. Individualių interviu informantų demografiniai duomenys

	Pedagoginio darbo trukmė	Mokinių amžius	Mokomi dalykai
Mokytojas 1	25 metai	14-19 metų	Euritmija, gitara
Mokytojas 2	10 metų	4-6; 12-17 metų	Euritmija, solfedžio, muzikinė improvizacija
Mokytojas 3	30 metų	6-10 metų	Muzika, euritmija, choras
Mokytojas 4	24 metai	6 mėn. – 10 metų	Ritmika (euritmija), projektinė veikla statant spektaklius

Šaltinis: sudarytas autorės pagal atlikto tyrimo duomenis

Austrijos pedagogams interviu klausimai su detaliais paaiškinimais buvo nusiųsti elektroniniu paštu, juos informantai užpildė raštu. Lietuvos mokytojai buvo apklausti gyvo pokalbio metu. Pokalbiai įrašyti diktofonu ir tyrėjos transkribuoti į interviu protokolą. Su visais keturiais informantais atliktas pusiau struktūruotas interviu, paliekant galimybę rinktis, į kuriuos klausimus atsakyti plačiau, o kurių nedetalizuoti. Interviu klausimai buvo sudaryti remiantis analizuota literatūra, patyrusių pedagogų patarimais.

Tyrimo metu laikytasi esminių tyrimo etikos principų: pagarbos asmens privatumui, konfidencialumo ir anonimiškumo, geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti tiriamam asmeniui bei teisingumo principo (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Visų interviu dalyvių atsiklausta, ar jie sutinka dalyvauti tyrime. Dalyviai buvo informuojami, jog gali atsisakyti dalyvauti pokalbyje, jų dalyvavimas yra savanoriškas. Dalyviai buvo patikinti, jog nebus viešinama jų tapatybė, interviu garso įrašas naudojamas tik turinio atkūrimo tikslumui užtikrinti ir bus ištrintas tyrimui pasibaigus.

2.2. Tikslinės grupės interviu su euritmijos pamokas lankiusiais mokiniais

Paprašyti apibūdinti euritmijos pamoką ir įvardyti jos sudedamąsias dalis mokiniai pateikė atsakymus, tarp kurių išryškėja socialinės kompetencijos elementai. Nors tyrimo dalyviai prieš interviu buvo supažindinti, jog tyrimas skirtas tarpusavio sąveikai ritmikos pamokoje atskleisti, reikšminga su socialine kompetencija susijusių atsakymų dalis leidžia teigti, jog informantai euritmiją su socialiniais elementais siejo sąmoningai ir objektyviai.

Euritmijos pamokos apibūdinimų įvairovėje išvelgtos dvi turiniu panašios kategorijos: muzikos dalyko mokymosi aspektas ir socialinis mokymosi aspektas (2 lentelė).

2 lentelė. Euritmijos pamokų charakteristika

Kategorija	Citatos
Muzikos dalyko mokymosi aspektas	„Mokomės eiti ir ploti ilgesnes ir trumpesnes natas. Mokomės kur yra greitas ritmas, kur yra lėtas, linksmas, liūdnas“ (G1); „Pratimai kurie lavina tavo protą ir tavo suvokimą, kas yra ritmas“ (G2).
Socialinis mokymosi aspektas	„Šalia esančių žmonių pajautimas ir kai kartu kažką darome, kažkoks susikordinavimas su visais ir su kitu žmogumi“ (G2), „Mūsų pamoka yra skirta išmokti jausti ritmą ir bendrauti drauge“ (G1), „[euritmija] yra ten, kur mes kartais plovame pagal natas, ir ten, kur mes draugaujame ir nesipykstame tiesiog“ (G1).

Įvardydami sudedamąsias euritmijos pamokos dalis visi informantai pateikė pirmajai kategorijai priskirtinas veiklas: plovimas ir vaikščiojimas pagal ritmą, natų mokymasis, improvizacija, šokis, dainavimas, klausos ir ritmo pojūčio lavinimas. Įvardydami euritmijos pamokos veiklas tyrimo dalyviai socialinio aspekto nepaminėjo. Ši tendencija liudija, jog atlikdami veiklas mokiniai mąstė apie patį vyksmą. Esmine veiklos charakteristika tyrimo dalyviai manė esant užduoties formą, bet ne jos ugdomąją reikšmę. Vis dėlto, apibendrinami euritmijos pamoką, socialinį mokymosi aspektą išskyrė kaip vieną esminių, nulemtą emocinio euritmijos pamokos klimato, kuris siejasi su veikla grupėje ir nuolatiniu komunikavimu.

Pozityvų reagavimą į euritmijos pamokos veiklas, susijusias su socialinės kompetencijos ugdymusi, išryškina tyrimo dalyvių atsakymai į klausimą, kokios veiklos buvo patraukliausios. Pastebėta, jog informantų atsakymai skiriasi priklausomai nuo amžiaus grupės. Pirmosios grupės nariai teigiamai atsiliepė apie kūrybines veiklas: judesiais atkartoti mokytojos pasakojamą istoriją, kurti judesius ir improvizuoti šviečiančių lazdelių pagalba, improvizuoti judesiu pagal skirtingos trukmės natas, improvizuoti porose su guminėmis virvelėmis, dainuoti kanonu, ritmuoti grupėje. Taip pat kaip mėgstamos įvardytos ir veiklos, kuriose aktyvinama kūno sensorika: ant nugarų rašomos raidės, iš kurių visa grupė turi sudėti žodį, improvizuojama pagal muziką arba pasakojimą, daromas kūrybinis masažas poroje ir kt. Tikslinga atkreipti dėmesį, jog visos įvardytos veiklos savyje apjungia du prieštarigus, tačiau kartu veikiančius elementus – individualią saviraišką ir veikimą grupėje. Iš pasisakymų aiškėja, jog savita asmenybės raiška mokiniams yra svarbi. Svarbus ir buvimas grupėje: kartu kuriant, improvizuojant, vieniems kitus stebint. Mokantis panašioje amžiumi ir patirtimi grupėje, sudaromos palankios sąlygos tiek individualiai, tiek ir grupinei veiklai.

Analizuojant antrosios grupės atsakymus pastebėta, jog tyrimo dalyviams asmenybės raiškos momentas taip pat svarbus, tačiau reikšminga ne tik galimybė save išreikšti, bet ir raiškos turinys. Mokiniais malonu, kai sudaromos sąlygos jų bendravimo įgūdžiams bei meistriškumui plėtotis. Paprašius įvardyti veiklas, kurios įsiminė, tyrimo dalyviai vardijo užduotis, kurios buvo arba nereikalaujančios pastangų ir leidžiančios laisvai jaustis, arba reikalavo ypač didelio susikaupimo. Tarp pirmųjų paminėtinas šokio poromis mokymasis. Jis patiko, nes „lengvai įsimenantis ir tiesiog yra linksmas, kai visi kartu kažką darom“; improvizacija su gumelėmis, kuri leido atsipalaiduoti, pasiekti kokybišką bendrą rezultatą. Didelio susikaupimo reikalaujančioms užduotims priskirtini ritmų konstravimai „circle song“ principu (kiekviena grupė atlieka tam tikrą kūno perkusijos ar skandavimo ritmą, kurie susijungia į efektingą ritminę kompoziciją). Mokinių nuomone, „atrodo oho, čia niekada gyvenime taip nepadarysi, o dabar ir mes taip padarėm! Kai daro visi, labai gerai skamba“. Taip pat, sinchroninio judėjimo erdvėje užduotis, kurios tikslas – identišškai atlikti tam tikrą veiksmą trijų asmenų grupėje. Vieno iš tyrimo dalyvių teigimu, „įsiminė pratimas su kėdėmis, ten reikėjo nematant padaryti grupę ir kartu ją pajauti“.

Tiek vienoje, tiek kitoje grupėje įvardytos veiklos apjungia individo ir grupės veiksmus. Tokių įžvalgų galime rasti ir mokslininkų darbuose. Pasak Lekavičienės (2001), socialinė kompetencija – tai balansavimas tarp aplinkinių lūkesčių bei reikalavimų ir asmeninių individo sugebėjimų bei poreikių. Šią mintį taikliai iliustruoja ir atsakymai, kuriuose atsispindi, kaip sėkmingas aplinkos ir individo raiškos suderinimas pozityviai veikia euritmijos pamokos dalyvius.

Greta teigiamų atsiliepimų apie įsimintinus euritmijos pamokos momentus informantai išskyrė veiklas ar situacijas, kuriose jautėsi nepatogiai. Pirmosios grupės dalyviai tokiomis įvardijo aktyvias veiklas porose: horizontalius ir vertikalius plojumus į stiprias ar silpnas takto dalis, kurių metu „*stresą kelia tikimybė susitrenkti*“; šokio porose mokymąsi argumentuojant, jog buvo neįdomu, sunku. Atsakymai į šį klausimą parodė ir tai, jog euritmijos pratimai gali išryškinti tarpusavio santykių problemas. Pateikiama interviu ištrauka, kurioje aptariamas neseniai atliktas improvizacijos su gumelėmis porose pratimas:

Pija: Man tai šitas pratimas su gumelėmis nepatiko.

Tyrėja: Pastebėjau, kad tau nepatiko, o kodėl?

Pija: Mmm... neįdomu.

Tyrėja: O kodėl? Ar nesmagu buvo būti poroje su Veronika, ar todėl, kad atrodė, kad kitiems smagiau negu tau?

Pija: Man atrodė, kad kitiems smagiau negu man...

Tyrėja: Ir kodėl?

Pija: Dėl to, nes norėjau būti su Lauryna.

Tyrėja: Norėjai būti su Lauryna ir kai turi būti su kažkuo kitu poroj, tau nesmagi pasidaro visa užduotis?

Pija: Nu man liūdna...

Lauryna: Aš matau, kad man Veronika pavydi.

Tyrėja: Per šitą užduotį, ar apskritai?

Lauryna: Na jai liūdna vienai...

Tyrimo dalyviai konstruktyviai aptarė šią situaciją, atskleiddami asmeninius savo išgyvenimus girdint ir dalyvaujant tyrėjai bei kitiems grupės nariams. Gebėjimas atvirai kalbėti apie sau ar kitam keliančius problemų dalykus liudija apie susiklosčiusį tokiai diskusijai palankų grupės klimatą. Tyrimo dalyviai, jau septynis mėnesius kartu dalyvavę euritmijos pamokoje, priima tokius pasisakymus, juos išklauso ir siekia situaciją išspręsti. Faktas, kad euritmijos užsiėmimų metu, su euritmijos pedagoge ir su euritmijos pamokų grupe atviraujama apie tarpusavio santykius, savijautą ir galimus problemos sprendimus, leidžia daryti prielaidą, jog euritmijos pamokos sudaro sąlygas plėtotis socialinei kompetencijai.

Duomenis reikšmingai papildo ir antrosios grupės narių pasisakymai. Keletas grupės narių atskleidė, jog juos negatyviai veikia užduotys, kurių metu prašoma savo kūrybą, improvizaciją ar konkrečius gebėjimus po vieną demonstruoti prieš visus grupės narius. Pasisakiusieji motyvavo, jog susidūrus su tokia užduotimi kyla vidinė baimė būti kitų neįvertintam, pasirodyti prasčiau už kitus. Nors buvo nuolat pabrėžiamas draugiškas narių tarpusavio santykis ir kritiško vertinimo vengimas, nesaugumas išlieka dalyvių išgyvenimų ritmikos pamokoje dalimi. Vienas mokinys netgi paminėjo sumišimą pamačius, jog kitų sugalvotos idėjos labiau vykusios. Paklausus, ar jaustųsi geriau, jei tokių užduočių nebūtų, informantas atsakė, jog kūrybinės užduotys jiems vis dėlto patinka, tačiau nepriimtinas tik demonstravimas po vieną. Todėl pateikė siūlymą jį eliminuoti, remtis daugiau bendru veikimu, darbų pristatymu poroje ar grupėje.

Tokie duomenys sieja dvi socialinės kompetencijos sritis: veikimą grupėje ir individo poziciją bendruomenės kontekste. Mokiniai noriai veikia grupėje, kurdami su kitais jaučiasi saugiai, laisvai, nejaučia streso ir mėgaujasi procesu. Kartu išryškėja ir individualios raiškos grupėje problemiškas. Užduotys, kuomet reikia vienam atstovauti savo idėją, pademonstruoti gebėjimus, daliai mokinių kelia sunkumų. Toks požiūris į individualią raišką prieš kitus grupės narius būdingas tiriamųjų amžiui. Logiškas būtų svarstymas, ar ir kaip euritmijos pamokos padeda įveikti nesaugumo jausmą veikti stebint kitiems grupės nariams.

Tyrimo dalyvių buvo prašyta svarstyti, ar euritmijos pamoka būtų įmanoma mokantis ne grupėje, o individualiai, bei įsivaizduoti, kas tokiu atveju būtų kitaip. Atsakymus galima grupuoti išskiriant tokias pasisakymų kategorijas:

1) Įmanoma, neigiamas pagrindimas. Mokiniai aiškino, jog euritmijos pamoka mokantis individualiai yra įmanoma, tačiau daug raiškos galimybių būtų prarasta. Pasak mokinių, nebūtų su kuo

pasidalinti įspūdžiais ir kilusiomis idėjomis, „*negalėtume vienas kito pajauti, būtume visi kas sau*“.

2) Įmanoma, teigiamas pagrindimas. Kai kurie tyrimo dalyviai atrado individualaus mokymosi pranašumą: „*Aš manau, kad su kitais yra daug sunkiau, bet tuo pačiu ir lengviau. Nes tu vienas, tu girdi vieną ritmą, tu kitų nematai ir tu iš karto tą ritmą atlieki. O jeigu yra daug, kiti tave gali išblaškyti ir tu matai, kad vienas taip daro, kitas taip, o savim gali nepasitikėti*“. Mokiniai taip pat pastebėjo, jog būnant grupėje kyla tarpusavio nesutarimų, o mokantis individualiai jų galima išvengti.

3) Neįmanoma, neigiamas pagrindimas. Pasak šią poziciją atstovaujančių informantų, ritmika ne grupėje neįmanoma. Tokią nuostatą vienas mokinių pagrindė sakydamas, jog „*tada nebūtų ką pajauti*“. Su nuomone sutinka ir kitas dalyvis, retoriškai klausdamas: „*Jeigu vienas, tai kokia prasmė? Nes vis tiek tu ritmikoje su kitais dirbi ir išmoksi juos pajauti. Mes visi darėm kažką po vieną ir tada susieinam kartu, ir mes nejaučiam vieni kitų*“. Komentaras iškalbingai atskleidžia informanto suvokiamą ryšį tarp veikimo kartu ir veiklos prasmingumo. Pajauti vieni kitus tampa tarsi centriniu euritmijos tikslu, kuris gali būti pasiekiamas tik mokantis grupėje.

Mokinių suvokimą apie euritmiją ir socialinį jos aspektą atskleidžia pokalbio pabaigoje pateiktas prašymas įvardyti, kas, mokinių manymu, euritmijos pamokoje yra svarbiausia? Iš tyrimo dalyvių atsakymų išryškėjo šios euritmijos pamokos paskirties ypatybės: elementarios muzikos teorijos žinių taikymas ir muzikinių įgūdžių ugdymas, taktilinių ir kinestetinių pojūčių ugdymas, asmeninės ir socialinės kompetencijos ugdymas (3 lentelė).

3 lentelė. Euritmijos pamokų paskirtis

Kategorija	Citatos
Elementarios muzikos teorijos žinių teikimas ir muzikinių įgūdžių ugdymas	„ <i>mokėti atpažinti visus ritmus</i> “; „ <i>sunkiai dirbti ir išmolti išlaikyti tas natas</i> “; „ <i>jauti ritmą</i> “
Taktilinių, kinestetinių pojūčių ugdymas	„ <i>pajauti aplinką</i> “; „ <i>koordinuoti save</i> “; „ <i>mažiau galvoti, ką darai, o labiau tiesiog iš intuicijos veikti</i> “
Asmeninės kompetencijos ugdymas	„ <i>svarbu yra meilė darant tuos visus pratimus, nes jeigu atmetinai darysi, tu nieko nepadarysi</i> “; „ <i>kad reikia pasitikėti savimi ir visko gali pasiekti, ko nori</i> “; „ <i>reikšti savo nuomonę</i> “; „ <i>dėmesys ir kūrybiškumas</i> “
Socialinės kompetencijos ugdymas	„ <i>palaikyti kitus ir kad kiti siektų, bandyti susibendrauti, pažinti vienas kitą</i> “; „ <i>ritmikos pamokoje reikia mokytis dirbti kartu</i> “; „ <i>pajauti kitus</i> “; „ <i>gebėti pajauti viską. Ir kitus, ir aplinką, ir save, ir kaip tą visą ryšį su kitu ir su savim sukurti</i> “

Analizuojant atsakymus į klausimą ryškėja, jog svarbiausiais euritmijos pamokos tikslais mokiniai mano esant asmeninės ir socialinės kompetencijos ugdymą. Didesnė pusė mokinių atkreipė dėmesį į sėkmingo bendravimo ir buvimo grupėje aspektus. Kaip minėta teorinėje tyrimo dalyje, riba tarp asmeninės ir tarpasmeninės kompetencijos nėra griežta, tas pačias savybes autoriai priskiria skirtingoms kompetencijų grupėms. Dalis informantų savo atsakymus konstravo remdamiesi konkrečiais pavyzdžiais, tokiais kaip ritnavimas pagal muziką ir natas. Koordinacija, erdvės pojūtis, savo kūno suvokimas buvo pažymėti tik vyresniosios grupės narių. Tai siejasi ir su vaikų raidos ypatumais – jaunesniame amžiuje kūno veikimas yra mažai analizuotinas, nekvestionuojamas. Tuo tarpu paaugliams savo kūno pažinimas yra kur kas aktualesnis.

2.2. Interviu su euritmijos pamokas vedančiais pedagogais rezultatai

Vienas iš individualių interviu tikslų – išsiaiškinti, kokiais tikslais pedagogai sieja muziką ir judesį. Atsakymai suskirstyti į penkias kategorijas: patenkinti prigimtinių vaiko poreikį judėti, praturtinti muzikos mokymą, lavinti kūno sensoriką bei koordinaciją, lavinti socialinius įgūdžius bei paskatinti muzikuoti, laisvai save išreikšti (4 lentelė).

Bendriausias iš paminėtųjų judesio ir muzikos sąsajų tikslų, jį įvardijo visi keturi informantai, kūno judesiais praturtinti muzikos mokymą, padėti geriau įsisavinti skirtingus jos elementus, įdomiau mokytis. Pedagogai paminėjo ir vaiko prigimtinių poreikio judėti patenkinimą, koordinacijos lavinimą, kūrybiškumo skatinimą bei socialinės kompetencijos ugdymą. Svarbu atkreipti dėmesį į pastarąją, kaip vieną iš įvardintų euritmijos pamokų tikslų.

4 lentelė. Muzikos ir judesio siejimo pamokoje tikslai

Kategorija	Citatos
Patenkinti prigimtinį vaiko poreikį judėti	„Sudaryti mokiniams sąlygas patirti judėjimo džiaugsmą visais įmanomais būdais“ (M1); „Kiekvienas vaikas yra laimingas, kai jis ką nors veikia, yra pats įsitraukęs į veiklą“ (M3)
Praturtinti muzikos mokymą	„Leisti vaikams patirti ritmą naudojant savo kūną, balsą, perkusiją“ (M1); „Kiekvienas muzikos elementas gali būti išmokomas per judesį“ (M2); „Pastebėjau, kad žinios „geriau įlenda į galvą“, kai vaikai jas yra „patyrę“ praktinėje veikloje“ (M3); „Laviname gebėjimą išlaikyti bendrą pulsą dirbant grupėje“ (M4)
Lavinti kūno sensoriką, koordinaciją	„Leisti jiems suvokti ir atrasti savo pojūčius“ (M1); „Svarbu, kaip mokiniai geba derinti kelis judesius vienu metu“; „<...> kaip geba orientuotis vertikaliame, horizontaliame ir frontaliniam planuose“; „<...> kaip geba atsiminti ir pakartoti kelių ritmo judesių grandinę“; „<...> kaip geba skirti kairę ir dešinę puses“ (M4)
Lavinti socialinius įgūdžius	„Muzikavimas yra socialinis įvykis, neatskiriamas nuo judesio ir jausmų“ (M2); „Svarbu, kaip moka dirbti grupėje, ar prireikus moka paprašyti pagalbos“ (M4)
Paskatinti mokinius muzikavimui, saviraiškai	„Leisti jiems per savo pojūčių pažinimą pasiekti būseną, kuomet gali kurti ir improvizuoti“ (M1); „Muzikos ir judesio sąsajos yra natūralios, jokių papildomų aiškinimų nereikalaujančios. Todėl muziką galima puikiai pažinti kūno pagalba“ (M3)

Informantai socialinę kompetenciją charakterizavo skirtingais jos turinio aspektais: pažymėjo bendro veikimo svarbą žmogaus jausmams ir emocijoms, pabrėžė sklandų bendradarbiavimą grupėje, užtikrinantį jos narių lygybę, galimybę konstruktyviai raiškiai. Pasak mokytojų, socialinę kompetenciją euritmijos pamokoje galima ugdyti skirtingais būdais, tai priklauso nuo mokytojo pasirinkimo ir kompetencijos. Nuo pedagogo priklauso ne tik žaidimų organizavimas, bet ir elgesio normos: „*vaikams svarbu jausti mokytojo nuostatą, jog visi yra lygūs, įdomūs, visi asmenybės, ir kad mokytoja netoleruos jokio nedraugiškumo*“ (M4). Informantas pabrėžė, jog nuo to, kiek pastabus bus mokytojas, ar jis išvelgs netolerancijos, kritikos, patyčių užuomazgas mokymo proceso pradžioje, priklausys ir pamokos emocinis klimatas, tolimesnių euritmijos pamokų veiksmingumas.

Visiems interviu dalyviams buvo pateiktas Ulrich ir de Muynck (1998) sudarytas sąrašas su septyniais socialiai kompetentingam žmogui būdingais gebėjimais. Informantų buvo paprašyta perskaityti socialinės kompetencijos sudedamąsias dalis ir pakomentuoti, kaip šie gebėjimai gali būti ugdomi, kaip gali atsiskleisti euritmijos pamokoje. Žemiau pateikiamos lentelės apibendrina informantų pasisakymus apie tris gebėjimus. Pirmoje lentelės grafoje pateikiamas mokytojų įvardytas aptariamo gebėjimo turinys, t. y. su kokiomis ugdymomis savybėmis mokytojai šį gebėjimą sieja. Antroje grafoje – turinio elementus iliustruojančios citatos.

5 lentelė. Gebėjimas priimti su savimi susijusius sprendimus

Gebėjimo turinys	Citatos
Pasitikėjimas savimi	„Siedamas judesį ir muziką vaikas turi pats nuspręsti, kokį judesį parinkti, kiek jis bus „iškalbingas“, emocionalus“ (M3); „Per kūrybines veiklas jie pradeda atrasti, kad kitaip daryti yra netgi įdomu, originalu, sveikintina“ (M4)
Mokėjimas įveikti nesėkmes	„Improvizacijos panaudojimas vysto žmogaus drąsą ir moko susidoroti su nesėkmėmis“ (M2); „Darant užduotis klausiu vaikų, kas yra negerai? Kaip jūs galvojat, ar jūs jau išmokot? Man patinka, kad jie dažnai save įsivertina ir nebijo man pasakyti, kas, dar neišeina“, nors kitam šalia jau išeina“ (M4)
Savarankiškumas	„Judant vaikas visuomet bus aktyvus ir savarankiškas“ (M3)
Lyderystė	„Kai duodi vaikui lyderiauti, suteiki jam pasirinkimą, ar jis to nori“ (M4)
Savęs įsivertinimas	„Kai vaikui duodu užduotį, paklausiu, ar tu nori lengvesnės, ar sunkesnės užduoties. Tai darau tam, kad vaikas galėtų pats save įsivertinti“ (M4)

Komentuodami gebėjimą priimti su savimi susijusius sprendimus (5 lentelė), visi pasisakė mokytojai sutiko, kad gebėjimas priimti su pačiu savimi susijusius sprendimus yra svarbus euritmijos pamokoje. Ne vienas pedagogas, aptardamas šį gebėjimą ugdančias veiklas, paminėjo improvizaciją. Taip pat svarbiomis įvardijo ir grupines kūrybines užduotis, kuomet mokiniai sąveikauja tarpusavyje ir turi aktyviai mąstyti, kaip kitų ir jo sprendimai veikia vieni kitus. Gebėjimas priimti su savimi susijusius sprendimus aktyviai ugdomas ir atliekant užduotis, kurias galima diferencijuoti pagal sudėtingumą. Skatinant save išbandyti skirtingo sudėtingumo veiklose arba nuspręsti, kiek sunkią užduotį yra pasiruošęs įveikti, mokiniui suteikiama galimybė įsivardyti savo stiprias ir ugdytinas savybes, remiantis kriterijais palyginti save su kitais. Greta lentelėje įvardytų savybių mokytojai paminėjo ir originalumą

bei spontaniškumą, pritardami jų sąsajai su gebėjimu priimti su savimi susijusius sprendimus. Paminėta ir euritmijos veiklų nauda mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų. Vienas iš informantų komentuoja: „Grupiniai ritmikos pratimai labai struktūruoja tuos vaikus, kuriems sunkiau sekasi kažką daryti, leidžia jiems nebijoti dirbti, nebijant, kad jiems kažkas pasakys „tau neišeina“ (M4).

Iš visų iš visų tyrimui pasirinktų socialiai kompetentingam žmogui būdingų gebėjimų, gebėjimą adekvačiai suprasti kitų asmenų norus, reikalavimus, lūkesčius, teises, tyrimo dalyviai įvardijo kaip ypač susijusį su euritmija. Mokytojų įvardytas gebėjimo turinys pateikiamas šeštoje lentelėje.

6 lentelė. Gebėjimas adekvačiai suprasti kitų asmenų norus, reikalavimus, lūkesčius, teises

Gebėjimo turinys	Citatos
Empatija	„Mokiniai ugdo savo empatiją per veikimą, per tiesioginę sąveiką šokio judesiais, grojimą, dainavimą, o ne kalbėjimą“ (M3)
Kūno kalbos ženklų supratimas	„Veidrodiniai pratimai judant ir improvizuojant pagal muziką ugdo gilesnį supratimą apie partnerį ir apie grupę. Juos darydami mokiniai pradeda geriau suprasti kūno kalbą ir elgesį“ (M2)
Kompromiso siekimas	„Vaikai labai greitai supranta, kad vieno viršenybė yra „kenksminga“ grupei. Tik kartu veikdami, bendradarbiaudami, derindami savo ir kitų norus pasieks gražių rezultatų, pajaus dalyvavimo muzikoje džiaugsmą“ (M3)
Lankstumas bendraujant su skirtingais asmenimis	„Stengiuosi taip sugrupuoti, kad ramesnis vaikas būtų su judresniu. Tada toks džiaugsmas ir man, ir jiems, kad vienas gal turi šiek tiek pasitempti, o kitas džiaugiasi galėdamas pamokyti“ (M4)

Šiam gebėjimui informantai priskyrė empatiją, kuriai ugdyti pasitelkiama tiek verbalinė, tiek neverbalinė komunikacija. Taip pat dėmesingumą kito žmogaus kūno kalbai, iš pradžių sąmoningai stebint ir sekant judesius, o vėliau įgyjant vis daugiau intuityvaus reagavimo gebėjimų. Mokytojai reikšmingu faktoriumi įvardijo ir kompromiso paieškas. Vienas tyrimo dalyvių nurodo, jog pamokose neretai pasireiškia mokinių noras dominuoti, tačiau per bendras kūrybines veiklas greitai suprantama, jog toks elgesys „neveda į gerą rezultatą“. Mokytojai teigia, jog gebėjimas suprasti kitų žmonių poreikius neatsiejamas nuo gebėjimo prisitaikyti prie kitokio nei esu pats. Pabrėžiama, jog tinkamai mokinius sugrupavus ir nuteikus, net ir labai problematiški mokiniai gali efektyviai bendradarbiauti ir vieni iš kitų mokyti.

Prisitaikymo prie bendramokslių, turinčių įvairių sunkumų, svarba aptariama ir pasisakymuose, aptariančiuose gebėjimų suprasti ir atsižvelgti į socialines struktūras sąsajas. Vienas informantų nurodo, jog užduotys, kurias atliekant veikiama ir muzikuojama ratu, sudaro puikias sąlygas bendruomeniškumui patirti: „Na visokių juk turime tų vaikų. Žaidžiame, tarkime, kokį perdavimo žaidimą, na kažkas nedavė, nespėjo, bet tai nesutrukdo man duoti toliau, atlikti savo dalį“ (M4). Tokie pratimai – puikus būdas tolerancijai ugdyti. Mokiniai išmoksta „apeiti“ tuos, kurie turi lėtesnę reakciją, mokymosi tempą ar yra nedėmesingi. Surandama būdų išlaikyti pulsą, užtikrinti veiklos tęstinumą.

Aptardami gebėjimą suprasti socialines struktūras, į jas atsižvelgiant pritaikyti savo elgesį, mokytojai minėjo kitų žmonių pajautimą, individualių bei grupės interesų derinimą, išmoktų elgesio modelių pritaikymą kituose kontekstuose. Tyrimo dalyvių išvalgas atspindinčios citatos pateikiamos septintoje lentelėje.

7 lentelė. Gebėjimas suprasti socialines struktūras, į jas atsižvelgiant pritaikyti savo elgesį

Gebėjimo turinys	Citatos
Atsakomybė už asmeninį indėlį	„Ritmika yra judėjimas, bet ne varžybos, ir kai vaikas šalia nepadaro kažkokio judesio, atsiranda poreikis mokėti ritmiškai veikti nepaisant to, kad kažkas šalia tavęs ir neritmiškai kažką daro – tau tai netrukdo“ (M4)
Grupės pajautimas	„Mums įprasta yra bendrauti, mąstyti, jausti vieną žmogų vienu metu. Grupiniai ritmikos pamokų pratimai padidina jautrumą ir gebėjimą jausti daugiau kaip vieną žmogų“ (M2)
Mokėjimas perkelti išmoktas taisykles, struktūras į kitas aplinkybes	„Struktūros, kurios sudaro sąlygas bendram mokymuisi, yra duodamos mokytojo. Tuomet veikdami, mokydamiesi mokiniai atranda savo kelius tai daryti bendruomenėje“ (M1)
Individualių ir grupinių interesų derinimas	„Jau planuojant grupines veiklas vaikai turi būti komanda, taigi ir veikla tampa struktūruota, t. y. reikalaujanti susiderinimo <...>. Kita vertus, dažna užduotis turi „socialinį užtaisą“, kai reikia kažką pavaizduoti, perteikti charakterį ar būseną. Taip ir derinama socialiai prasminga idėja ir spontaniškai intuityvi veikla“ (M3)

Informantai šio gebėjimo turiniui priskyrė savybes, kuriose išreiškiamos pozityvaus ryšio tarp asmens ir jo aplinkos paieškos. Jam surasti, tyrimo dalyvių nuomone, reikšminga yra mokėti savo asmeninius interesus modeliuoti taip, kad jie ne tik netrukdytų bendram darbui, bet ir jam pasitarnautų. Tai ypač svarbu kūrybinėse veiklose, kuomet kiekvieno grupės nario autentiškumas gali praturtinti visos grupės rezultatą, jei tik visų indėlis bus teisingai nukreiptas. Vienas informantų atkreipė dėmesį, jog kiekvienam įprasta bendrauti su vienu žmogumi, įsigilinant į jo savijautą, bendravimo stilių, savybes, o euritmijoje neretai turime savo jutimo lauką praplėsti ir sutalpinti į jį visą grupę, su kuria kuriame, mokomės, bendraujame.

Paprašyti išsakyti nuomonę, kokios euritmijos užduotys sudaro sąlygas mokinių bendravimui, bendradarbiavimui, veikimui grupėje, pateikė nemažai charakteringų pavyzdžių, kurių keletą prasminga pristatyti:

- „*Kartu surasti muzikinės ar judesio improvizacijos pabaigą*“ (M2);
- „*Žaidimai su ėjimo pulsų. Individualaus ir vieningo grupės ėjimo tempo kaita bei progresija. Tai padeda priimti grupės narių skirtybes, ugdyti toleranciją skirtingiems sprendimams*“ (M2);
- „*Užduotis poroje: sugalvoti judesius ritminiam motyvui. Vaikai per dvi minutes be žodžių (tik ženklais) turi sukurti išradingo ir tiksliai atlikto judesio kompoziciją*“ (M3);
- „*Užduotis poroje: sugalvoti judesius grandinę pagal skaičiuotę. Paprašai, kad dalį sugalvotų vienas, dalį kitas, kad visi jie mokytųsi ir būtų lygiaverčiai kūrėjai. Stengiesi kontroliuoti, kad tai nebūtų vieno vaiko lyderystė, kad jie mokėtų pasidžiaugti bendru darbu*“ (M4).

Apibendrinti mokytojų nuomonę apie užduotis, kurios gali būti veiksmingos ugdant socialinę kompetenciją, galime vieno informanto pasisakymu: „*grupinėse veiklose labai svarbu laisvė ir pagarba kitam žmogui <...> euritmija iš tiesų sukuria puikias sąlygas daug užduočių daryti kartu, pulkais, kanonu ir panašiai*“ (M4). Pašnekovas primena ir mokytojo vaidmens svarbą sakydamas, jog pedagogas gali ir turi pagalvoti, kaip sugrupuoti mokinius, kad kartu veiktų tie, kurie vieni kitų nemėgsta, ar kuo skiriasi. Pedagogas turi sudaryti sąlygas sąveikauti su kuo daugiau klasės vaikų. Pasak vieno informanto, mokiniams galima sakyti kad ir taip: „*per pertrauką draugaukite su kuo norite, o ritmikoje draugaujame visi*“ (M4). Apibendrinant verta pabrėžti, jog euritmijos užduotys palankios bendrai veiklai organizuoti. Didžiausia jų nauda bus tuomet, kai užduotys bus išmintingai ir apgalvotai organizuotos.

Interviu pabaigoje visi informantai buvo paprašyti pasidalinti patarimais jauniems pedagogams. Pravartu pateikti išsakytus patarimus, tinkančius visiems, norintiems ugdyti mokinių socialinę kompetenciją ir mokyti euritmijos. Mokytojai pataria:

- pačiam mokytojui uoliai ugdyti socialinės kompetencijos elementus, kurių norima išmokyti mokinius;
- sukurti saviraiškai (vaidinimui, muzikavimui, komunikavimui) palankią aplinką;
- rūpintis, kad veiklos nebūtų per sudėtingos;
- pačiam mokytojui išgyventi ir patirti mokiniams pateikiamus pratimus;
- vengti monotonijos, palaikyti gyvybingą mokymąsi;
- būti smalsiam, nuolatos ieškoti profesinės informacijos, kurios tiek daug internete, literatūroje, kursuose, seminaruose, kolegų patirtyje;
- būti griežtam užkertant kelią pažeminimui, patyčioms, draugų kritikavimui;
- dėmesingai save stebėti ir vengti vaikų skirstymo bet kokiais aspektais;
- nuolatos tikinti vaikus, kad klysti yra normalu ir kad visi mokosi skirtingai;
- tikėti judesio galimybėmis ugdyti vaikų muzikalumą ir socialinę kompetenciją.

Mokytojų patarimai orientuoti į įvairias pedagoginio proceso sritis: mokymosi aplinkos kūrimą, mokytojo bendravimą su mokiniais, vidines mokytojo nuostatas, ugdomųjų veiklų selektyvumą, mokymosi dinamiką. Euritmija ugdant socialinę kompetenciją svarbu tai daryti kompleksiskai, visus ugdymo proceso elementus nukreipiant siekiamų tikslų link.

Išvados

1. Kompetencijomis grįstas mokymas švietimo dokumentuose įvardijamas kaip vienas iš šiuolaikinio ugdymo prioritetų. Tarp ugdytinių kompetencijų kaip viena svarbiausių minima socialinė kompetencija, užtikrinanti sėkmingą individo veikimą bendruomenėje, kurį lemia emociniai, pažintiniai ir elgesio gebėjimai.

2. Euritmija – viena iš šiuolaikinių muzikinio ugdymo koncepcijų, pagrįsta muzikos ritmo, struktūrų ir išraiškos mokymusi naudojant judesį. Pagrindinis E. J. Dalcroze'o sistemos tikslas – kūno, dvasios ir proto harmonija, ugdoma per judesio pratimus, solfedžiavimą bei improvizavimą.

3. Empirinio tyrimo duomenų analizė padėjo atskleisti mokinių socialinės kompetencijos ugdymo euritmija ypatumus. Tikslinės grupės interviu dalyvavę mokiniai, reflektuodami per pamokas atliktas užduotis, kaip svarbiausius ugdymosi aspektus išskyrė elementarios muzikos teorijos žinių ir įgūdžių plėtojimą, taktilinių bei kinestetinių pojūčių, asmeninės kompetencijos ugdymą. Reikšminga informantų dalis paminėjo ir socialinės kompetencijos ugdymą. Pasak jų, bendravimas, bendradarbiavimas, tarpusavio supratimas ir grupinis darbas yra svarbūs euritmijos pamokos aspektai. Mokiniai teigiamai atsiliepia apie veiklas, kurių metu sudaromos palankios sąlygos tiek individualiai, tiek ir grupei veiklai. Euritmijos pamokos ne tik padeda ugdytis socialinius gebėjimus, bet ir pasijausti grupės nariu, kelti ir spręsti tarpusavio santykių problemas. Interviu su mokytojais duomenų analizė atskleidė, jog vedant euritmijos pamokas svarbiausi mokytojų tikslai yra prigimtinio vaiko poreikio judėti tenkinimas, muzikos mokymo praturtinimas aktyviais mokymo metodais, kūno sensorikos, koordinacijos ir socialinių įgūdžių lavinimas, mokinių muzikavimo gebėjimų ugdymas bei saviraiškos skatinimas. Socialinės kompetencijos ugdymą euritmija mokytojai siejo su gebėjimu priimti su savimi susijusius sprendimus, adekvačiai suprasti kitų asmenų norus, reikalavimus, lūkesčius, teises bei gebėjimu suprasti socialines struktūras, į jas atsižvelgiant keisti savo elgesį.

Literatūra

1. *Bendrosios programos*. (2022). Prieiga per internetą <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/programu-ivadas>
2. Block, P. (2013). *Nepriekaištingas konsultavimas: kaip paskatinti naudotis jūsų kompetencija*. Vilnius: Eugrimas.
3. Čiužas, R. (2013). *Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis*. Vilnius: Edukologija.
4. Dalcroze, E. J. (1921). *Rhythm, music and education*. New York: G. P. Putnam's Sons.
5. Dalcroze, E. J. (2007). *The Eurhythmics of Jaques-Dalcroze. LLC*: Wildside Press.
6. Daly, D. K. (2022). Creativity, autonomy and Dalcroze Eurhythmics: An arts practice exploration. *International Journal of Music Education*, 40(1), 105-117.
7. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: VĮ Registrų centro teisinės informacijos departamentas.
8. Gedvilienė, G. (2012). *Social competence of Teachers and Students. The Case study of Belgium and Lithuania*. Kaunas: Vytautas Magnus University
9. Girdzijauskienė, R., Perkauskienė, D., Sruoginis, L. V., Bukantienė, J., Grinytė, L., Matonytė, A. (2011). *Kūrybiškumo ugdymui palankios aplinkos mokykloje tyrimas. Tyrimo ataskaita*. Vilnius: Šiuolaikinių didaktikų centras.
10. Johnson, D. W., Johnson, R. T. (2009). An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning. *Educational Researcher*, 38(5), 365–379.
11. Kenny, A. (2016). *Communities of Musical Practice*. London: Routledge.
12. *Kompetencija*. (2024). Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą <https://www.vle.lt/straipsnis/kompetencija-1/>
13. Lekavičienė, R. (2001). *Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas. Lietuvos studentų tyrimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
14. Lešinskytė, M., & Slušnienė, G. (2021). Ugdomosios aplinkos reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinės kompetencijos ugdymu. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų išvalgos 2021: straipsnių rinkinys*, 1, 256-265.

15. Magelinskaitė-Legkauskienė, Š., Legkauskas, V., Kepalaitė, A. (2017). Socialinės kompetencijos pradinėje mokykloje klausimyno kūrimas ir psichometrinių rodiklių analizė: sąsajos su populiarumu klasėje, santykiais su mokytoja ir mokykliniu nerimastingumu. *Pedagogika*, 127(3), 132-147.
16. Mead, V. H. (1986). More than mere movement: Dalcroze Eurhythmics. *Music Educators Journal*, 72, 42-46.
17. Sabaliauskas, S., Šukytė, D. (2020). *Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija*. Prieiga per internetą: <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2020/06/sesg-kompetencija.pdf>
18. Schueller, I., & Demetriou, Y. (2018). Physical activity interventions promoting social competence at school: A systematic review. *Educational research review*, 25, 39-55.
19. Strakšienė, G. (2013). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymas dramos veikla*. Daktaro disertacija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
20. Ullrich R., de Muynck R. (1998). *ATP: Testmappe*. München: J. Pfeiffer Verlag, 1998.
21. Žydzūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

THE POTENTIAL OF EURHYTHMY FOR DEVELOPING STUDENTS' SOCIAL COMPETENCE THROUGH MOVEMENT AND MUSIC

Jonė Girdzijauskaitė-Pocienė

Summary

Competence-based education is at the heart of contemporary education in Lithuania, enabling learners to acquire knowledge, skills and values (Cibulskas, Miseliūnaitė, 2020). In the age of technology and personalised content, one of the most important missions of schools and non-formal education institutions is the development of self-awareness and self-confidence, empathy, social awareness and the development of positive relationships, responsible decision-making and behaviour assessing the consequences of the skills, which in relation constitute social competence (Sabaliauskas, Šukytė, 2021). There are few fields for which being together, agreeing and listening are more important than in music, whose social nature makes it a particularly favourable tool for developing social competence. In musical activities, the interaction between participants is strengthened by traditional activities as well as by less frequently organised musical activities, including eurhythmics, the teaching of music through movement (Urista, 2016). The union of kinaesthetic and musical activities based on dynamic activities creates unique opportunities for the development of social competence.

The aim of this article is to present eurhythmics as an area of artistic education that effectively develops students' social competence. The paper describes a study that reveals the experiences and attitudes of students and teachers participating in eurhythmics lessons. Over the course of research, a focus group interview was conducted with two groups of choir singers of different age. Another method comprised individual interviews with four eurhythmics teachers in Lithuania and Austria, who expressed their views and motivation of choices in eurhythmics lessons they lead. Responses of children attending eurhythmics lessons reveal that the social aspect of eurhythmics lessons is well understood and important to the students. Responses of the teachers highlight the development of social competence as one of the priority areas of the eurhythmics lesson.

Results of this research suggest three main conclusions, that competence-based learning is identified as one of the priorities of modern education in the documents setting the educational agenda. Among the competences to be developed, social competence is one of the most important, ensuring the successful functioning of the individual in the community, which is determined by emotional, cognitive and behavioural competences. Eurhythmics is a modern concept of music education, based on learning the rhythm, structures and expressions of music through movement. In E.J. Dalcroze's eurhythmics system, the educational process includes: 1) eurhythmics (developing the sense of time and rhythm through movement); 2) solfège (developing inner hearing through singing and music writing exercises); 3) improvisation (developing free and spontaneous movement and musicianship skills). The main aim of E.J. Dalcroze's system is harmony of body, spirit and mind.

Data analysis from empirical study allowed to reveal the peculiarities of the development of social competence of pupils in eurhythmics. The study showed that: a) the students who participated in the focus group interviews, reflecting on the tasks performed during the lessons, identified the development of knowledge and skills in elementary music theory, tactile and kinaesthetic senses, and personal competence as the most important aspects of their development. A significant number of informants also mentioned the development of social competence, thus suggesting that communication, cooperation, mutual understanding and group work are important aspects of a eurhythmics lesson; b) interviews with teachers revealed that the most important goals of teachers in eurhythmics lessons are to satisfy the student's natural need to move, to enrich music teaching with active teaching methods, to develop bodily sensorially, co-ordination and social skills, to develop students' music-making abilities and to encourage self-expression. According to the views of eurhythmics teachers, development of social competence has strongest links to the ability to make decisions about oneself; the ability to adequately understand the wishes, demands, expectations and rights of others; and the ability to understand social structures and to adapt one's own behaviour in relation to them.

Keywords: eurhythmy, social competence, movement, music.